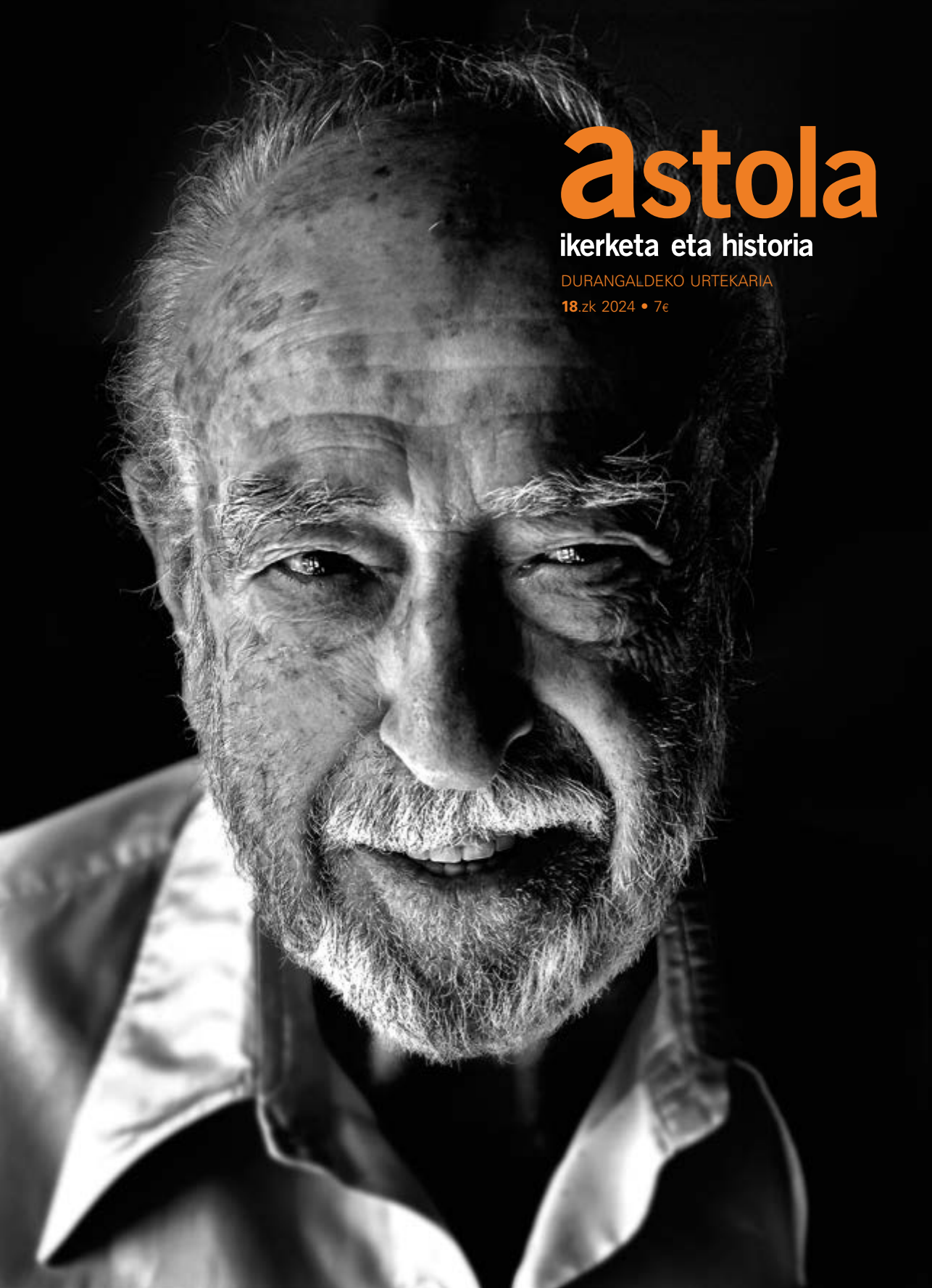

astola

ikerketa eta historia

DURANGALDEKO URTEKARIA

18.zk 2024 • 7€

J.L. Lizundia

“Jendea pixka bat erlaxatuta dago
euskararekin, eta ezin dugu lorik hartu”

Markel Onaindia — Jon Irazabal | Txelu Angoitia

A stolako bere etxean, afariaren bueltan eginiko batzarrean, eskualde mailako kultur elkarte baten jarduna irudikatzen hasi ziren Durangaldeko zenbait lagun. 1965a zen, Frankismoa oraindik bizirik, eta jaien testuingurua aprobetxatu zuten polizia susmorik har ez zezan. Horrela jaio zen Gerediaga elkarte. Sasoi hartatik euskaltzain emeritu izan arte, euskara izan da Jose Luis Lizundia Askondoren (Iruñea, 1938) bizitzako adar nagusietako bat. Eta, oraindik arduraz begiratzen dio gure hizkuntzaren egoerari. Bestelako arramak ere baditu abadiñarraren jardunak; aipagarria da eskualdetasunaren inguruan eginiko ekarpena, eta bereziki mankomunitatea sortzeko berak eta bere belaunaldiak urte luzez eginiko esfortzua. Horrez gainera, mugimendu politikoetan parte hartu izan du beti, eta legebiltzarkide izatera heldu zen. Mahaiaren bueltan batu gara gaurkoan ere, kafea pizgarri delarik, memoria errebobinatu eta aspaldiko kontuez berbetako.

1938an jaio zinen Iruñean, baina lasterrera ekarri zintuzten Abadiñora, zure amaren herrira.

Nire ama zerbitzari zen Iruñean, ostatu batean, katedralaren ondoan. Horregatik jaio nintzen Iruñean, kasualitatez, eta ni pozik, zeren Patxi Zabaletak esaten duenez, “hau ez da bizkaitarra, nafarra da” (barrez). 1938ko apirila zen, gerra denboran. Sei hilabete baino lehenago Abadiñora etorri nintzen, Trañako Etxenagusira, eta abadiñar kontsideratu izan naiz beti.

Euskadi ala Euskal Herria? Euskal Herria. EAJren errakuntza handi bat izan zen Euskadi. Gero beste alderdi batzuek segitu genuen izen hori erabiltzen

Lehen klaseak Matienako auzo eskolan jaso zenituen. Zelan gogoratzen duzu sasoi hura? Zigorrik jaso zenuen euskaraz berba egitearren?

Abadiñoko maisua, Don Alejandro Camara, erdal-duna eta erdaltzale hutsa zen. Gurea oster, Matienan zegoena, nafar karlista baina euskalduna zen, eta guri euskaraz egiten zigun. Don Juan Bautista Azpiroz. Julene Azpeitiaren lekura etorri zen. Izan ere, Azpeitia erbesteratu egin zen; gerora Burgosko (Espainia) herritxo batean egon zen, eta Urberuaga ondoan jubilatzen zen.

Azpirozek ez zigun zigorrik ipini euskaraz berba egitearren. Leongo (Espainia) irakasle bat eduki genuen gero, eta esaten zidan: "Lizundia, eres muy espabilado, pero no hables ese dialecto". Haren-tzako, euskara ez zen ezta hizkuntza bat ere.

Gerediagako foru zelaia. Han bueltan-bueltan dauden harriek sinbolizatzen dutena. Batasuna

Maristetatik pasa eta Komertzioa ikasi ostean, udal administrazioan ibili zinen. Garai, Izurtza eta Mañariko udal idazkari. Gero Euskaltzaindiara salto egin zenuen.

Gerraostean, 1941ean hasi zen Euskaltzaindia funtzionatzen; aktak itzuli egin behar izaten ziren eta Gobernu Zibilera bota. Ni pixka bat kasualitatez sartu nintzen, Juan San Martinek esanda. Asko ezagutzen nuen, bere ama Abadiñokoa zelako, topin (lapiko) egileena. Horiek urtero bazkari bat egiten zuten Abarketeruenean. Gainera, zelan Arratera ere joaten nintzen [eibartarra zen San Martin], ba horretatik ezagutzen nuen Juanito. Bera idazkaria zen, eta ni idazkariorde modura egon nintzen.

1965ean Gerediaga elkarte sortu zenuten pentsaera desberdinetako zenbait lagunek. Lehenik zeure etxean batzartu zineten, eta hurrengo batean Soloa jatetxean, estatutuak onartzeko. Zer interes zeneukaten?

Gerediaga San Bizente egunez sortu zen, urtarrilaren 22an. Badu esplikazio bat: Astola auzoko jaia da, eta Guardia Zibilak etorrita ere... Geure etxean egin genuen afaria. Pentsatu baino bi gehiago agertu ziren batzarrera, eta txuleta bi gehiago eskatu behar izan genizkion Ricardo Tabernazarrekoari, harakina zenari. Elkartea sortuta, lau urietan [Durango, Elorrio, Ermua eta Otxandio] erakusketa ibiltari bat egin genuen, eta ostean Durangoko Azoka jaio zen. Leopoldoren (Zugaza) ideia izan zen hori. Berak akorduan zeukan gerra aurretik liburu azoka bat egon zela Gasteizen, eta hortik sortu zen azoka.

**Elkartea, zergatik merinaldekoa?
Bazegoen eskualde kontzientzia bat,
aurretik zetorrena?**

Bai, hori da. Historiara joanez gero, Enkarterriek eta Durangaldeak junta propioa zeukaten. Gainera, Gerediagan, batzuk ez ginen durangarrak. Ni abadiñarra naiz, Alzibar baita ere, Julian Berriozabalgoitia garaitarra, Kapanaga iurretarra; geroago

Gorroño berriztarra, Lasuen zaldibartarra... Nahiko atipikoa zen, ezin zen Durangoko elkarte soil bat sortu.

Jose Antonio Arana Martijak (euskaltzaina) ere Busturiako merindadeko elkarte sortzea gura izan zuen, baina frakasatu egin zuen, ez zuelako behar zen atxikimendurik eduki, ez zegoelako hainbesteko eskualde kontzientziarik.

Astola auzoa eta auzitegia. Merindadeko merinoak etxe bat behar zuen, eta han egin ziren bere bulegoa eta kartzela

Eta elkartea jaiota, lehenengo Durangoko Azoka etorri zen. Tartean, zeuri zor dizugu diskoen atala ere egoteko ideia. Zugazak zioen donutsarena Lizundiaren eta Iñaki Beobideren gauza izan zela.

Guk, Gerediagatik, antzerkiari buruzko kongresu bat egin genuen Zaldibarren, Víctor Garitaonandia antzerkigilea zaldibartarra zelako. Beobide antzerki munduan ere sartuta zegoen, eta bere bitartez Salvat antzerkilari katalan famatua ekarri genuen. Horrela harremana sortu genuen Beobidegaz. Gero baita Xabier eta Joseba Gereño anaiekin ere, hauek Cinsa diskoetxea zeukatelako.

Julian Berriozabalgoitiagaz motorrean hara eta hona ibili zinen, argitaletxez argitaletxe, instituzioz instituzio, hauen partaidetza lortu guran, ezta?

Bai. Guk lau diputazioen babesari nahi genuen, Nafarroakoarena barne. Institución Príncipe de Vianako buruak galdetu zigun: “¿Eso qué tiene que ver con Navarra?”. Erantzun genion Durangaldea Nafarroako erresumen parte izan zela eta bla, bla, bla...

Durangaldea ala Durangerria? Uste dut Durangerria, berriagoa izan arren, hobe dela.

Gero, Bueno Monreal kardinalari esker, Bizkaiko, Gipuzkoako, Nafarroako eta Baionako gotzainen baimena edo baietza lortu zen. Gasteizkoarena ez, Peralta Ballabrigarena, ez zelako batere euskaltzalea, ezpada ze guztiz kontrakoa.

Arazorik eduki al zenuten?

Baimena lortu genuen. Lehenengo, badaezpada, alkatearena, Valentín Egizazurena. Gero Gobernu Zibilera joan ginen, eta galdetu ziguten: “¿A qué venis?”. Conchita Astola zenez gure presidentea, erregimenetik gertukoa, “bueno, bueno, ya veremos” esan ziguten haiek.

Gerediagaren barruan atalak zabaldu zenituzten: euskara, kultura, artea, nekazaritza, folklorea, hirigintza, eta antzerkia eta zinearena. Zuk euskarakoan hartu zenuen parte, ezta?

Gerediagako sailei izen bat jartzea pentsatu genuen, eta euskarazkoari Kirikiño ipini genion, zelan mañariarra zan bera. Mañarian Kirikiñoaren omenaldia antolatu genuen, eta polizia armatua etorri zen.

Kalez jantzita zegoen euren burua, eta galdetu zuen: “¿Es este el homenaje del batallón Kirikiño?”. Ni Gerediagako idazkari eta Mañariko eta Izurtzako udaletan ere banintzen idazkari, beraz, ardura bikoitza neukan. Gaur egunerako, igual ez dira asko izango orduan eginiko lanak, baina ordurako asko zirela uste dut. Kirikiño sailaren babesa izan zuten ikas- tolek eta alfabetatzeko gau eskolek ere bai. Geroa- go sortu zen alfabetatzerako eta euskalduntzerako koordinakundea, AEK.

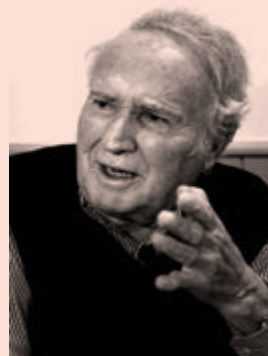
Euskara. Indoeuropar–aurreko lekuko bakarra

Euskararekin jarraituz, 1968an euskara batua ezartzeko batzarretan parte hartu zenuela nabarmentzekoa da. Gerediagak prozesu horretan ere babes aterkia ipini zuen. Zergatik?

Ermuan egin ziren lehen jardunaldiak. Hasiera batean Gipuzkoan egin behar ziren, baina Juan San Martin etorri zen nigana, herrialdea Salbuespen Egoeran zegoelako. Euskara batuaren lehen jardunaldiak Gerediagaren babesean egin ziren, non eta Ermuan! Eibarren ezin ziren egin, baina Ermuan bai! (barrez). Geroago Arantzazun egin zen hurrengo batzarra, alkateak gobernadore zibilarekin harremana zeukanez baimena lortu zuelako. Baina, baldintza bakarra ezarri zuen, publizitate larregirik ez egitea. Ostean, Arantzazun adosturikoa Oñatin onartzeko asmoa geneukan, eta ez zen onartu, herriko gazteek jaietan boikota deitu zuten eta. Horrela, Durangoko Azoka aprobetxatuz, Astolan onartu ziren Arantzazuko gomendioak. Hori ere esan egin behar da: Euskara batuaren deklarazioa Durangaldean egin zen, Astolan. Badu bere inportantzia! Hantxe egon ginen Pierre Lafitte, Gabriel Aresti, Jean Louis Davant...

Eta orain zelan ikusten duzu euskararen egoera? Salbu al dago?

Nik uste dut jendea pixka bat erlaxatuta dagoela, eta ezin dugu lorik hartu. Hizkuntza txiki bat da, eta ondoan edo gainean beste hizkuntza indartsu bi ditugu, frantsesa eta gaztelania. Hizkuntza bat ezin da salbatu administrazioaren babesik eta eskolarik ez badauka; horiek dira oinarritzakoak. Akabo! administrazioa Gasteizen zelan daukagun, ba lo gaude.

Gerediaga elkarte. Euskal Herrian, eskualde mailako elkarte bakarrenetarikoa

Administrazioa babes bat da, baina berak ezin du dena egin. Eta administrazioaren eskuetan uztea ere, arriskutsua izan daiteke.

Gerediagaren eta Durangoko Azokaren sortzaile izanda, zelan ikusten duzu eginiko ibilbidea?

Nik uste dut ibilbide oparoa eduki duela Gerediagak, bai sorreratik bai jarraipenean. Hala ere, uste dut ez dagoela lehengo izpiritua. Elkartea gauza batzuetan erdi lo dago, eta beste batzuetan bizi. Zuk zelan ikusten duzu, Jon?

Nik, baikor ikusten dut, baina eskualde eraketari gehiago erreparatu beharko geniokeela uste dut. Galderekin jarraituz, zer izan da zure ibilbidean bizitako gertakari garrantzitsuenak?

Uste dut Frankismoak guztia birrindu gura izan zuela. Baina gauza bat ez zuen lortu; gure hizkuntza, katalana eta galiziera mantendu egin dira, debeku guztien gainetik. Eta hizkuntza mantendu izana ez da broma kontua.

Gustura geratu zara urteotan egindako lanagaz? Merezi izan du?

Bai, baina egin ezin izan ditudanak ere gogoan ditut. Batez ere eskerrak eman beharra daukat, nire denboran eta baita gerora ere, lehen aipaturiko izpiritu hori gorde duten guztiei. Tartean zeuri, Jon.

Markel Onaindia Txabarri. *Kazetaria*
Jon Irazabal Agirre. *Gerediagako kidea*

 Jon Irazabal eta José Luis Lizundia elkarrizketako une batean.